

Hea nõu tee läheb Euroopas üle kivide ja kändude

Tarmo Soomere

Inimesed käituvad mõistlikult üldiselt alles siis, kui kõik muud võimalused on ammendatud. Üha sagedamini heiastub mõte, et teaduse kõige sädelevamad saavutused võiks olla otsustajatel käepärast. Mitte dikteerija või käskijana, vaid partnerina. Sest tarkus poliitiliste otsuste tegemisel annab eelise.

Euroopa Liidu Nõukogu seisukohavõtt 8. detsembrist 2023 näeb teadust ja innovatsiooni tandemina pakkumas tuge Euroopas tehtavatele otsustele. Neid kahte on seostatud aastakümneid. Peter Drucker teadis, et uute teadmiste rakendamine tuntud ülesannete lahendamiseks võib (tootmis)protsessi teha efektiivsemaks. Innovatsioon sünnib aga siis, kui radikaalselt uusi teadmisi rakendatakse põhimõtteliselt uute ülesannete lahendamiseks.

Pärast pikka enesekiitmist jõuab nõukogu dokument tõdemuseni, et kuningas on alasti. Suurem osa Euroopa konkurentsivõime kasvatamiseks ja globaalprobleemidega toimetulemiseks vajalikest sammudest on tegemata. Vajame palju tugevamat teaduse ja innovatsiooni ökosüsteemi. Tippteadus peab katma ka sotsiaalseid aspekte, süsteem tiivustama talente, toetama demokraatia aluseid ja suutma oma sõnumi viia nii otsustajate lauale kui ka ühiskonna teadvusesse.

Diagnoos pole kiita. Liikmesriikide ja Euroopa Liidu teaduse finantseerimine pole kooskõlas. Teaduse ja innovatsiooni arengutaseme ebavõrdsus eri riikides ja koostöö konarlikkus on kaikad tuleviku kodarates. Teadus peaks olema nii poliitiliste otsuste tegemise kui ka realiseerimise nurgakivi. Sotsiaal- ja humanitaarteadused peavad mängima märksa suuremat rolli otsuste tegemisel.

Siis tuleb huvitav pööre: kehvasti läinud asjade parandamine pakub võimalust võita ühiskonna usaldus. Nii teadlaste kui ka poliitikute jaoks. Seetõttu ütleb dokument, kuidas teadust teha nii, et usaldus poliitikute vastu kasvaks. Poliitika tegemine käib ju eranditult kodanike huvides. Kuigi teadlase pilguga vaadates on asjad teisiti. Nagu on näidanud õpetajate streigi lugu.

Ravi võimalused tunduvad olevat piiratud. Võib ju olla, et avatud teadus on see vundament, millel kasvab oivaline teadus ja tugineb informeeritud poliitikakujundamine. Kahtlane, kas valdkondadevahelise teaduse edendamine suudab lõhkuda seinu sektorite ja ministeeriumite vahel.

Teaduspõhist poliitikakujundamist rakendatakse eri riikides eri määral. Eesti on paipoiss. Kuigi teadusnõustamine pole meil sisuliselt tööle hakanud. Siiski võib loota, et Euroopa tasemel struktuurid nagu Euroopa Komisjoni peateadurite rühm (kus osaleb akadeemik Maarja Kruusmaa) või Euroopa riikide peateadurite võrgustik (mida vedas 2020–2023 meie teaduste akadeemia), nügivad tipp-poliitikat teadmispõhisuse poole.

TEADLASE PILGUGA

Taastava harjutusena pakutakse selgitamist ühiskonnale, et teaduse kaasamine poliitikakujundamisse sünnitab lisaväärtust. Tasub õppida riikidest, kus teadusnõustamine on hästi käima pandud. Meie regioonis Ühendkuningriik, Iirimaa ja Rootsi. Ei unustata ka teadlasi. Piits on klassikaline: arvestada panust teadusnõustamisse nii teaduse evalveerimisel (ja seega ka rahastamisel) kui ka teadlaste atesteerimisel ja edutamisel. Prääniku pakkumine jäetakse ülikoolide mureks.

Oleme Eestiski näinud, et teadlaste ja poliitikute üksteisemõistmine on võimalik. Viimasel ajal küll harva. Nii nagu kogemuste ja kompetentsi siire, sünnib see suhtlemisest ja vastastikku õppimisest. Teadusnõustamise süsteem võiks neid kogukondi lähendada. Et nad vähemalt omavahel räägiks. Sõltumata sellest, milliseid poliitilisi otsuseid tehakse.

Ressursside, eelkõige ajude parem kasutamine on kaasajal konkurentsivõime alus. Lõhesid riikide vahel saab ehk koostöö ja nutika spetsialiseerimise kaudu kokku traageldada. Kindlasti tuleb kõik liikmesriigid tõmmata tipp tehnoloogia projektidesse ja lõimida nende ettevõtlus tipp teadusega. Võib-olla kasutades ühtekuuluvuspoliitika rahasid. Koostöö ja kompetentsi siire silub erinevusi. Kui see just ei ole paljas ajude äravool.

Kõige vastuolulisem on mõte keskenduda Ladina-Ameerika ja Kariibi mere riikidele. Meie vaates on probleemsed hoopis teised piirkonnad, Venemaast ja Hiinast Aafrikani. Ju siis on Brüsselist paremini näha.

Dokumendi soovitude osa on aneemiline. Tugevdada teadustaset. Edendada innovatsiooni. Koordineerida talentide leidmist, hoidmist ja lõimimist. Harmoniseerida teaduse ja innovatsiooni toimimist. Toetada teadmuspõhist poliitikakujundamist. Mis kõik on väga armas. Just seda on teaduskogukond teinud aastakümneid. Teeb ka edaspidi. Ilma ümmarguste soovitudeta. Sellegipoolest võib just see dokument olla millegi olulise ja ilusa esimene samm. Sest kui diagnoos on õigesti pandud, on ravi leidmine palju lihtsam.

[Ilmunud ajalehes Postimees 17. veebruaril 2024](#)